

Kapetan fregate
Tomislav BOLFEK

TERITORIJALNA ODBRANA NA OBALSKOM PODRUČJU

Na našem obalskom području se, kao i u drugim delovima zemlje, razvila snažna teritorijalna odbrana. U njenom sastavu nalazi se nekoliko desetina hiljada ljudi i na stotine naoružanih brodova i čamaca.

NEKE SPECIFIČNOSTI OBALSKOG PODRUČJA

Osnovne postavke o organizaciji i upotrebi teritorijalne odbrane u našoj zemlji važe za te snage i na obalskom području, zbog čega o njima ovde neće biti reči. Međutim, obalsko područje ima i neke specifičnosti koje proizilaze iz geografskih, društvenih i drugih faktora, zbog čega su, kao posledica, uočljive i neke razlike i specifičnosti u organizovanju teritorijalne odbrane na obalskom području.

Naša jadranska obala, sa ostrvima i morem, u geografskom pogledu predstavlja područje sa nizom karakteristika. Kao deo jadranskog pomorskog vojišta (JPV), ono je značajno za odbranu zemlje u celini jer bi, prema svim procenama, u svakoj vatri agresije na našu zemlju bilo zahvaćeno ratnim dejstvima.

Snage teritorijalne odbrane obalskog područja dejstvovala bi u ratu u tri različita ambijenta — na moru, na ostrvima i na obali, zbog čega svaki od tih ambijenata na svoj način utiče na organizovanje teritorijalne odbrane.

U našim uslovima bi se na moru najpre vodila borba za odbranu ostrva i obale i obalskog područja u celini, zbog čega i sve postojeće pomorske potencijale na obalskom području treba tako organizovati da odbrana već na moru bude što uspešnija. S druge strane, more ne može da bude zaposednuto, čak i bez obzira na to što agre-

sor na njemu može da angažuje jake pomorske i vazduhoplovne snage. Otuda je bilo neophodno, pre svega radi preduzimanja odbrane na moru kao i eventualnih dejstava na privremeno zaposednutom obalskom području, da se uporedo razvijaju snage za dejstvo na obali i ostrvima i snage za dejstvo na moru. U stvari, razvojem pomorske komponente i teritorijalna odbrana se u velikoj meri osamostalila za vođenje opštenarodnog odbrambenog rata u svim uslovima, čime je, u isto vreme, omogućeno da i mornarica lakše i efikasnije ostvaruje svoju strategijsku ulogu na JPV.

Naše obalsko područje može se podeliti na primorski (ili obalski) i kopneni pojas, između kojih je, sa geografskog stanovišta, moguće dosta tačno odrediti granice. No, najbitnije je da ta dva pojasa pružaju različite uslove za izvođenje borbenih dejstava, pogotovu u slučaju ako delovi ovog područja budu privremeno zaposednuti od agresora. To se odražava i na organizovanje teritorijalne odbrane, tako da se i jedinice, pored osnovne podele na kopnene i mornaričke, mogu podeliti na obalske i ostrvske koje, zavisno od namene i mesta formiranja, ulaze u sastave i kopnenih i mornaričkih snaga. Ta činjenica ima utoliko veći značaj što obalsko područje, posmatrano u celini, ne pruža podjednako povoljne uslove za dejstva jedinica teritorijalne odbrane. Naime, izvesno je da na kopnenom delu obalskog područja mogu dejstvovati krupnije i tehnički opremljenije jedinice, što nije slučaj i sa ostrvima. U srednjem i severnom Jadranu uslovi za dejstvo na moru su, objektivno, povoljniji zbog čega je i pomorska komponenta na tim prostorima razvijenija. Geografski faktor je značajan i sa gledišta oblika borbenih dejstava; dok se na kopnenom delu obalskog područja mogu primenjivati gotovo svi oblici borbenih dejstava, dotle se na ostrvima i na moru mogu primenjivati samo niži, taktički oblici jer se radi o znatno težim uslovima za organizovanje i izvođenje dejstava.

Geografski faktor je, dakle, uticao na to da se na obalskom području formiraju veoma raznovrsne jedinice. Uz to, četiri naše socijalističke republike imaju granice na moru, što, s obzirom na činjenicu da svaka republika, u skladu sa odredbama saveznog Zakona o narodnoj odbrani, suvereno obavlja mnoge poslove iz oblasti narodne odbrane, takođe objektivno utiče na organizaciju teritorijalne odbrane. Pri tome se polazi od zajedničke procene da jedinstveno rukovođenje odbranom na obalskom području zahteva i što jedinstvenija rešenja, odnosno da izvesne različitosti u organizaciji teritorijalne odbrane treba da postoje sve dok ispoljavaju pozitivan uti-

caj. Dakle, ne insistira se na jedinstvenim rešenjima, što je takođe svojevrsna specifičnost obalskog područja, posebno kada se ima u vidu da je ono jedinstven, nedeljiv, strateški objekt odbrane.

Specifičnost obalskog područja ogleda se i u činjenici da se na njemu nalaze snage vojnopomorskog područja i snage teritorijalne odbrane, a sve one, u svim uslovima, ostaju na obalskom području. U traženju odgovora na pitanje nadležnosti i odgovornosti za odbranu obalskog područja, kao i mesta i uloge jednih i drugih snaga u izvođenju borbenih dejstava na JPV — nađeni su jasni odgovori i usvojena odgovarajuća rešenja. Praksa pokazuje da to što teritorijalna odbrana razvija i kopnenu i mornaričku komponentu, i što bi se one sa drugim delovima naših oružanih snaga nalazile na istom području u ratu — predstavlja veliku prednost. To je, razume se, od svih odbrambenih činilaca zahtevalo da usklade ratne i sve druge planove, organizuju efikasno sadejstvo u svim periodima rata, reše pitanja rukovođenja i komandovanja, kao i tesno usklađivanje razvoja ne samo JNA i teritorijalne odbrane već i svih drugih činilaca odbrane radi što veće efikasnosti u ratu i ekonomičnosti u trošenju sredstava i angažovanju snaga. Saradnja odgovornih društvenih faktora u rešavanju tih zadataka omogućila je donošenje prihvatljivih rešenja za sve činioce ONO na obalskom području.

U demografskom pogledu obalski pojas, a naročito ostrva, karakterističan je po niskoj stopi priraštaja stanovništva i velikoj migraciji ljudi, tako da je broj stanovnika na nekim ostrvima čak i manji nego pre desetak godina. Taj problem je sa gledišta odbrane utoliko aktuelniji što ta područja upravo zbog toga daju relativno malo ljudstva u sastav teritorijalne odbrane, mada se, obično, nalaze na težištu odbrane koje zahteva postojanje jačih snaga. Taj problem je, kao i pitanje finansijskih sredstava za narodnu odbranu, rešen u okviru pojedinih regiona i formiranjem krupnijih jedinica čija zona dejstva obuhvata i ostrvski arhipelag. Značajna je i činjenica da je u pitanju stanovništvo vično ambijentu more—ostrva—obala, zbog čega je, kao takvo, izvrstan izvor lične popune najraznovrsnijih jedinica koje se danas nalaze u sastavu teritorijalne odbrane.

Klima i hidrografska svojstva obalskog područja takođe su faktor koji značajno utiče na način organizovanja teritorijalne odbrane. Na moru je, gledano u celini, moguće uspešno dejstvovanje i malim brodovima, zbog čega je normalno što se tako veliki broj plovniha jedinica nalazi u sastavu snaga teritorijalne odbrane i što je teritorijalna odbrana na sebe preuzela mnoštvo zadataka koje je pre toga imala mornarica. Budući da povoljna klima, relativno bogata flora i

raznovrsna fauna omogućavaju i malim jedinicama da prežive na ostrvima i obali, to je taj faktor na svojevrsan način uticao i na formacijska rešenja tih jedinica.

ORGANIZACIJA I ZADACI JEDINICA

Početni period organizovanja teritorijalne odbrane karakterisao je i velik broj malih jedinica, ali se ubrzo pokazalo da te snage, tako rascepkane, ne bi bile u stanju da odgovore nameni, što je naročito bio slučaj na centralnom delu obalskog područja. Pokazalo se, naime, da se agresoru, onakvom kakav se može očekivati na tom delu ratišta, suprotstavlja istina veliki broj jedinica, odnosno masa žive sile, ali malih, usitnjenih, nepovezanih, pa i neefikasno naoružanih. Uz to, jedan broj ostrva bio je nedovoljno pokriven snagama teritorijalne odbrane, a tako male i na širokom prostoru raspoređene jedinice nisu omogućavale uspešan manevar. U takvim uslovima su problemi popune, ekonomičnosti i težnja da se jačim snagama pokrije celokupno obalsko područje bili još izraženiji, što je dovelo do ukрупnjavanja jedinica. Tako se danas i na obalskom području može govoriti o jedinicama manevarske i prostorne strukture; u prve spadaju teritorijalno-partizanske brigade i odredi jačeg sastava, a u druge — sve ostale, uglavnom manje jedinice.

Jedinice teritorijalne odbrane su sposobne da dejstvuju u svim uslovima agresije. One se dele u dve osnovne kategorije: kopnene (obalsko-ostrvske) i mornaričke jedinice. Tom podelom se, naravno, samo ukazuje na postojanje te dve komponente sastavljene od raznovrsnih jedinica, inače te snage predstavljaju integralnu celinu, sa jedinstvenim komandovanjem.

Kopnene jedinice obuhvataju sve one jedinice koje su namenjene za dejstva na obali i ostrvima, sem mornaričke pešadije. To su pešadijske (najbrojnije), artiljerijske i inženjerijske jedinice, jedinice veze, ABHO, protivavionske artiljerije i dr. One su svrstane u vodove, čete, bataljone, odrede najrazličitijeg sastava i brigade, a rodovske još u odeljenja, baterije i divizione.

Sve te jedinice su, u osnovi, po formaciji slične odgovarajućim jedinicama u drugim delovima zemlje, mada nekim svojim formacijskim rešenjima odražavaju i specifičnosti obalskog područja. Krupnije jedinice se nalaze na obali i većim ostrvima, a manje na manjim ostrvima, što je i razumljivo, s obzirom na uslove dejstva, ulogu i zadatke, kao i mogućnosti popune. Zona dejstva krupnijih obalsko-ostrvskih jedinica je velika, a manevar je mogućan zbog

postojanja pomorskih snaga u sastavu teritorijalne odbrane. Među-
tim, kada je manevar u pitanju, to je jedan od zadataka i snaga rat-
ne mornarice.

Opšti zadaci tih jedinica — koje se po nameni, naoružanju, po-
kretljivosti i drugim osobinama mogu svrstati u obalske snage —
jesu:

- odbrana rejona i pravaca na obali, kao i ostrva, od svih vrsta
dejstava agresora sa mora;
- borba protiv vazdušnih desanata na obali i na ostrvima;
- kontrola teritorije;
- zaštita stanovništva i privrednih objekata;
- učešće, prema nameni, u borbi za povoljan operativni režim
u obalskom moru.

Mornaričke jedinice obuhvataju plovne jedinice naoruža-
nih brodova i brodova pomoćne namene, jedinice mornaričke peša-
dije, jedinice za podvodna dejstva, jedinice službe minskog osma-
tranja i javljanja i jedinice obalske službe osmatranja i javljanja.

Plovne jedinice u svom sastavu imaju naoružane brodove i čam-
ce. One su organizovane u grupe, odrede i flotile. To su brodovi koji
u miru plove u sastavu trgovačke i ribarske flote, a za rat se vrše
kratkotrajne adaptacije i pripreme. Borbeni brodovi su naoružani
artiljerijom, minobacačima, raketnim bacačima i drugim naoruža-
njem pogodnim za male brodove. Po taktičko-tehničkim karakteris-
tikama radi se o brodovima koji spadaju u obalske pomorske snage
i shodno tome u stanju su da izvršavaju mnoštvo zadataka u našem
obalskom moru.

Brodovi pomoćne namene obuhvataju manje transportne bro-
dove, tankere, peniše, brodove za vezu i dr. Oni, obično, formiraju
odred pomoćnih brodova koji je namenjen za operativna i materi-
jalna prevoženja za potrebe teritorijalne odbrane i u pomorskim
operacijama. Po potrebi, odredi se ojačavaju brodovima iz sastava
trgovačke i ribarske flote.

Jedinice mornaričke pešadije namenjene su za izvođenje aktiv-
nih dejstava na obalskom području. One su, redovito, formirane u
mornaričkodesantne bataljone i, po pravilu, nalaze se u onim regi-
onima na kojima su razvijene i pomorske snage.

U jedinicama za podvodna dejstva obrazuju se grupe, odeljenja,
vodovi i odredi podvodnih diverzanata, protivdiverzantskih i protiv-
minskih ronilaca i ronilaca specijalne namene.

Jedinice službe minskog osmatranja i javljanja i jedinice obal-
ske službe osmatranja i javljanja formirane su u stanice, grupe i

odeljenja i predstavljaju značajan element protivmorske odbrane i izviđanja na moru.

Opšti zadaci mornaričkih jedinica su:

— učešće u borbi za povoljan operativni režim u našem obalskom moru;

— sadejstvo snagama ratne mornarice u borbenim dejstvima na moru, ostrvima i obali;

— dejstva po manjim i slabije naoružanim agresorovim brodovima i uopšte po pomorskom saobraćaju;

— podrška sopstvenim jedinicama kada dejstvuju na privremeno zaposednutim ostrvima i obali;

— obezbeđenje i održavanje obalskog pomorskog saobraćaja za sopstvene potrebe i potrebe ratne mornarice, i dr.

Sastav snaga, znači, omogućuje teritorijalnoj odbrani da se aktivno angažuje na frontu, u odbrani ostrva i obale od iskrcavanja agresora sa mora i iz vazduha, u vlastitoj pozadini i na eventualno privremeno zaposednutom obalskom području.

MESTO I ULOGA U ODBRANI OBALE

Teritorijalna odbrana se svojim snagama uključuje u sistem obalske odbrane i sa svim ostalim snagama na obalskom području čini nedeljivu celinu, pri čemu mesto, uloga i zadaci njenih jedinica proističu iz jedinstvenih planova odbrane obalskog područja.

Mesto i ulogu teritorijalne odbrane moguće je razmatrati u svim vrstama odbrane na JPV. Ona se u izviđanju i osmatranju mora iskazuje u mnoštvu raznovrsnih stanica (minskih, osmatračkih i drugih) koje imaju zadatak da neprekidno kontrolišu obalsko more, dopunjujući postojeći sistem obalske službe osmatranja i javljanja (OSOJ). Njen značaj u rešavanju tih zadataka utoliko je veći kada se zna da teritorijalna odbrana pokriva celokupno obalsko područje. Uz to, ona preduzima i neke mere iz oblasti pomorskog i kopnenog saobraćaja, kao i kontrolno-propusnu i signalnu službu na pojedinim ostrvima i delovima obale.

Na obalskom području će u ratu biti veliki broj objekata koje će biti potrebno obezbediti od dejstava iz vazduha. To mogu biti rejoni baziranja pomorskih snaga mornarice i teritorijalne odbrane, pozadinski elementi na obali (raketne stanice, skladišta i dr.), privredni objekti u gradovima, radne organizacije i sl. U sistem PVO teritorijalna odbrana se uključuje svojim jedinicama PVO, organizovanjem niza mera i preduzimanjem postupaka za zaštitu jedinica,

izradom maskirnih vezova za sopstvene brodove i uopšte maskiranjem, itd. Uostalom, teritorijalna odbrana veoma ozbiljno razvija snage PVO i u tom smislu daje veliki doprinos čvrstini tog sistema na obalskom području.

U protivdiverzantskoj, protivbrodskoj, protivdesantnoj, protivpodmorničkoj, protivminskoj i svim ostalim vrstama odbrane, jedinice teritorijalne odbrane na moru, ostrvima i obali rešavaju raznovrsne zadatke. Teritorijalna odbrana u tom smislu razvija svoje pomorske snage koje su, naoružane artiljerijom i drugim oruđima, u stanju da samostalno, ili u sadejstvu sa snagama mornarice, uspešno vode raznovrsna odbrambena i napadna dejstva na moru. Pri tom je od posebnog značaja pitanje protivdiverzantske odbrane, jer jedinice teritorijalne odbrane, svojim snagama na moru, ostrvima i obali, zatvaraju ulaze u luke i na sidrišta, kontrolišu naseljena mesta, teritoriju itd. Uloga snaga teritorijalne odbrane je i u drugim vrstama odbrane velika, pri čemu tu ulogu ni u čemu ne umanjuje činjenica da se radi o malim brodovima i opremi i naoružanju ograničenih mogućnosti i kvaliteta, jer se to nadoknađuje velikim brojem brodova i odgovarajućim brojnim jedinicama na ostrvima i obali, kao i upornim nastojanjem da se ne dozvoli agresoru da prodre u obalsko more.

Mesto i ulogu jedinica teritorijalne odbrane u odbrani obalskog područja, u stvari, treba posmatrati u kontekstu odbrane u kojoj su osnovni nosioci snage mornarice, KoV i vazduhoplovstva, na koje se u svojim dejstvima i oslanjaju jedinice teritorijalne odbrane.

Pored neposrednog učešća u odbrani obale, na snage teritorijalne odbrane pada i više drugih, isto tako značajnih, zadataka za vođenje uspešne opštenarodne odbrane. Iako su pitanja pomorskog saobraćaja, regulisanje ribolova, organizacija remonta i opravke brodova i dr., u nadležnosti društveno-političkih zajednica i odgovarajućih organizacija udruženog rada, njihov veći deo se rešava u tesnom sadejstvu sa štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane.

Struktura tih jedinica upućuje na zaključak da teritorijalna odbrana može efikasno da učestvuje u svim vrstama odbrane koje se organizuju na obalskom području. Ona može biti odgovorna za odbranu pojedinih ostrva i rejona na obali. Češće će se, osobito kad je reč o ostrvima na kojima se već nalaze snage mornarice, upotrebljavati u sastavu operativnih snaga. Na obali krupnije snage mogu biti zaseban element operativnog poretka VPO, dok se manje snage pretpotčinjavaju operativnim jedinicama, a deo snaga, prvenstveno prostorne strukture, redovito ostaje u nadležnosti štabova teritorijalne odbrane.

Jedinice teritorijalne odbrane tako su brojne i organizovane da se mogu planski angažovati u svim operacijama na JPV, pri čemu će njihova uloga do najjačeg izražaja dolaziti prilikom izvođenja protivdesantnih i pomorsko-desantnih operacija. (Operacije na JPV su oblik borbenih dejstava i vode se na delu obalskog područja, zbog čega je pojam operacije uži od pojma odbrane obale).

U protivdesantnim operacijama sve jedinice, bez obzira na njihovu vrstu, brojnost i jačinu, imaju određeno mesto i ulogu, što je posve i razumljivo jer je u pitanju odbrana dela zemlje. Teritorijalna odbrana u protivdesantnoj operaciji rešava sledeće opšte zadatke:

- obalsko-ostrvske jedinice, zavisno od mesta i uloge, uređuju i organizuju odbranu datih rejona na obali i odbranu ostrva;

- pomorske snage, samostalno i u sadejstvu sa snagama mornarice, vode borbu za povoljan operativni režim u obalskom moru, rešavajući mnoge važne taktičke zadatke;

- rodovske jedinice namenski se uklapaju u odbranu prema planu operacije, pri čemu se inženjerske jedinice angažuju i na pripremi i uređenju operacijske osnovice;

- jedinice za podvodna dejstva se, samostalno i u sadejstvu sa odgovarajućim snagama mornarice, upotrebljavaju u protivdiverzantskoj i protivminskoj odbrani i u aktivnim dejstvima na privremeno zaposednutim delovima obale i ostrva.

Kada se nalaze na ostrvima, snage teritorijalne odbrane mogu biti u sastavu operativno-taktičkih jedinica mornarice, pre svega zbog centralizovanog rukovođenja odbranom ostrva, a mogu da dobiju i zadatak da u operaciji samostalno brane pojedina ostrva ako na njima nema operativnih jedinica, ili se radi o manjim snagama koje tada ulaze u sastav teritorijalne odbrane. Na obali, gde se radi o krupnijim jedinicama, one će redovno biti u operativnom rasporedu kao i ostale jedinice VPO, ali se mogu naći i u borbenom poretku operativno-taktičkih jedinica kopnene vojske. Sve se to, pre svega, odnosi na jedinice manevarske strukture, ali i jedinice prostorne strukture mogu, pored svojih namenskih zadataka, da dobiju i neke zadatke u operaciji, premda ostaju na matičnim teritorijama.

U protivdesantnim operacijama kopnene jedinice teritorijalne odbrane se nalaze u sastavu prvog i drugog borbenog ešelona ili rezerve. Zbog toga što u svom sastavu nemaju jače snage podrške, one, u sastavu prvog borbenog ešelona, organizuju odbranu na pomoćnim pravcima ili na težištu pozadi prednjih delova odbrane. Jedinice

nice teritorijalne odbrane se ne bi smele poturati pod »valjak« agresora, jer za njih u operaciji ima dosta drugih zadataka na kojima mogu da ispolje svoju snagu i efikasnost. One naročito mogu da dođu do izražaja kada dejstvuju na bokove iskrcanih snaga i na eventualno privremeno zaposednutom obalskom području. To, naravno, ne znači da se te jedinice neće odlučno angažovati i na težištu odbrane, i da one treba da se čuvaju, ali se traže prvenstveno takva rešenja koja odgovaraju njihovoj snazi i mogućnostima.

Deo jedinica teritorijalne odbrane može da se izdvoji za odbranu važnih objekata u zoni operacije, kao što su aerodromi, važni pozadinski elementi, komandna mesta, rejoni mogućeg spuštanja vazdušnog desanta, važne saobraćajnice, topografski objekti i sl., kako bi se agresor sprečio da ih iznenadno zauzme. U tom pogledu se ističe protivdesantna odbrana od vazdušnih (pre svega helikopterskih) i pomorskih desanata prepadno-taktičkog značaja, koji su karakteristični i za protivdesantne operacije. Odbranom ovih objekata postižu se dve stvari: prvo — snage KoV se oslobađaju za dejstvo na težištu odbrane i, drugo, — zona operacije je zaposednuta po frontu i dubini, čime se postiže visok stepen žilavosti odbrane.

Zavisno od zamisli za izvođenje operacije, jedinice teritorijalne odbrane mogu se grupisati u jače ili slabije operativno-taktičke sastave koji mogu da predstavljaju zaseban elemenat operativnog rasporeda u operaciji. Deo jedinica može biti uključen u operativnu grupu ako se takva grupa formira u operaciji ili se, jednostavno, vrši međusobno pretpotčinjavanje sa operativnim jedinicama. Prema tome, komandovanje jedinicama teritorijalne odbrane može biti: neposredno — kada su jedinice vezane za komandu koja rukovodi operacijom; preko operativne grupe — kada su jedinice uključene u operativnu grupu; preko jedinica u čijem se sastavu nalaze — kada se pretpotčinjavaju operativnim komandama; i preko štabova teritorijalne odbrane — kada se štabovima izdaju zadaci kao i ostalim jedinicama, što je, takođe, specifičnost obalskog područja.

Angažovanje jedinica u izvršnom periodu operacije, koji počinje nakon što se otkrije da se agresor kreće u pravcu obale, zavisi od njihovog mesta u operativnom poretku. Ako se jedinice nalaze na ostrvima koja se nađu pod udarom agresora, one su, praktično, uvek u prvom ešelonu odbrane i već u toku iskrcavanja pomorsko-vazdušnog desanta uspostavljaju borbene kontakt sa snagama agresora. One nisu u mogućnosti da ispolje dejstva izvan obalskog mora, pa i u njemu ispoljavaju samo taktički značaj, ali su dovoljno jake da agresoru prilikom iskrcavanja pruže snažan otpor. Stepenu upornosti

njihove odbrane, osobito na ostrvima i kada zajedno sa operativnim jedinicama organizuju odbranu na obali, biće veoma visok, sve do odsudne odbrane.

Principi na kojima se temelji dejstvo jedinica teritorijalne odbrane u osnovi su isti kao i odgovarajućih operativnih jedinica, osobito kada se radi o krupnijim jedinicama, kao što su brigade i veći odredi, a vatreni udari se prvenstveno nanose u bokove, mada se ni frontalna dejstva ne izbegavaju, ako se jedinice nalaze u prvom borbenom ešelonu. U fazi protivudara sve jedinice u zoni operacije se aktiviraju i prelaze u napad.

U protivdesantnim operacijama osobito je akcentirana uloga pomorskih snaga u borbi za povoljan operativni režim. Pomoću naoružanih brodova, samostalno ili u sadejstvu sa obalskim pomorskim snagama mornarice, teritorijalna odbrana može dobiti zadatak da organizuje kontrolu prilaza međuotočnom području, da sprečava agresorove pomorske snage da prodiru u unutrašnje vode, da obezbeđuje i organizuje međuotočni pomorski saobraćaj i učestvuje u svim vrstama odbrane na obalskom području. U povoljnim uslovima, osloncem na obalu i pod zaštitom vatre obalske artiljerije i minskih prepreka, ne isključuje se ni mogućnost da se naoružani brodovi, kao i obalske snage mornarice, upotrebe i za dejstvo po delovima agresorovog pomorskog desanta, kako bi slabile njegove snage na moru.

Protivdesantna operacija se preduzima kada postoji realna opasnost od iskrcavanja operativnog pomorsko-vazdušnog desanta na ostrva i obalu, pa je normalno da se u takvoj situaciji, kada agresor pokuša da se iskrca, zahteva i od snaga teritorijalne odbrane da se maksimalno angažuju i naprežu u toj operaciji. Teritorijalna odbrana na obalskom području raspolaže respektivnim snagama za dejstva na moru i obali, pa je i u takvoj situaciji u stanju da ponese veliki deo odgovornosti za odbranu obalskog područja.

U pomorsko-desantnim operacijama opšti zadaci koje rešavaju jedinice teritorijalne odbrane jesu:

- izvršavanje zadataka desantnih snaga u pomorskom desantu;
- iskrcavanje radi ovladavanja pojedinim ostrvima i delovima obale;
- prevoženje i obezbeđenje prevoženja desantnih snaga;
- slabljenje agresorove odbrane pre i u toku iskrcavanja;
- na privremeno zaposednutom obalskom području — prihvatanje naših helikopterskih i pomorskih desanata i vođenje borbe po dubini.

Delovi teritorijalne odbrane koji se obučavaju kao mornarička pešadija u pomorsko-desantnim operacijama dobivaju mesto, ulogu i zadatke kao i mornarička pešadija iz sastava ratne mornarice. Pored toga, što se u ovoj operaciji neposredno angažuju kopnene i mornaričke jedinice, treba istaći veliku ulogu teritorijalne odbrane i u pripremi operacije, osobito kada je operacija širih razmera. Poznato je da se u tim operacijama angažuje veliki broj brodova za prevoženje, da treba pripremiti i obezbediti ukrcavanje jedinica na desantne i transportne brodove i, konačno, pothranjivati iskrcane snage. Kao što se vidi, pored neposrednog učešća prilikom iskrcavanja, teritorijalna odbrana u operaciji može da dobije i druge zadatke.

Jedinice koje se prevoze morem, sa namerom da se iskrcaju na obalu, upotrebljavaju se u onim rejonima u kojima se ne očekuje jači otpor agresora ili se nalaze u sastavu drugog borbenog ešelona ili rezerve. Kao i u ostalim operacijama, to je uslovljeno naoružanjem i opremljenošću jedinica za taj vid borbenih dejstava, a kada se govori o toj vrsti operacija posebno se mora imati u vidu da je to najsloženija pomorska operacija. U svim mornaricama, što znači i u našoj, prvi borbeni ešelon čine snage mornaričke pešadije koja se tako obučava i naoružava da može da zauzme obalski rub i desantnu osnovicu i pod najsloženijim uslovima. Zato jedinice teritorijalne odbrane ne treba forsirati za zauzimanje desantne osnovice, a posebno ne u rejonima u kojima je dobro organizovana protivdesantna odbrana.

U pomorskom desantu, a posebno kada je u pitanju pomorsko-desantna operacija, snage koje dejstvuju na privremeno zaposednutim delovima obalskog područja uvek mogu izvršavati mnogo različitih zadataka. Te snage, pre svega, treba da otkriju organizaciju agresivne odbrane u zoni iskrcavanja i prikupljaju sve ostale podatke o agresoru koji su potrebni za planiranje i izvođenje operacije. S druge strane, one intenzivnim dejstvima, samostalno i u sadejstvu sa snagama na frontu, slabe odbranu i time stvaraju povoljne uslove za iskrcavanje i sa mora i iz vazduha. Dakle, jedinice teritorijalne odbrane već u periodu pripreme operacije preuzimaju na sebe deo zadataka koje u drugim mornaricama rešavaju avijacija i pomorske snage. One se koriste za prihvat helikopterskih i pomorskih desanata, a u dejstvima u dubini napadne zone one mogu, zavisno od mesta i jačine, da dobiju i ulogu helikopterskih desanata, da sadejstvuju snagama koje se iskrcavaju i vode borbu za slamanje odbrane i tako utiču na uspešno odvijanje operacije i kada je odnos snaga povoljan za agresora. Učešće jedinica teritorijalne od-

brane u pomorskodesantnim operacijama, posebno onih na privremeno zaposednutim delovima obalskog područja, čini naše operacije specifičnim u odnosu na iste takve operacije drugih mornarica.

Angažovanje jedinica teritorijalne odbrane u ostalim operacijama na JPV zavisiće od vrste operacija i opštih uslova u kojima se budu operacije izvodile. S obzirom na karakter naših operacija, izvesno je da teritorijalna odbrana ima najveću ulogu u protivdesantnoj i pomorskodesantnoj operaciji, što je i osnovni razlog da se ostale operacije ovde ne razmatraju.

Kada se na JPV budu preduzimale operacije, snage teritorijalne odbrane će, sa ostalim snagama na obalskom području ili samostalno, da rešavaju više zadataka koji će povoljno da utiču na odvijanje operacije. Zato je veoma značajna uloga teritorijalne odbrane i u odbrani obale i ostrva od svakodnevnih dejstava agresorovih snaga i u operacijama koje će preduzimati naše snage. Budući da je teritorijalna odbrana, a naročito njena pomorska komponenta, nov kvalitet na obalskom području, sigurno je da ima potrebe da se pitanje njenog mesta i uloge u odbrani i u operacijama i šire razmatra.

BORBENA DEJSTVA NA PRIVREMENO ZAPOSEDNUTIM OSTRVIMA I OBALI

Treba očekivati da će agresor u zahvatu obalskog područja, pogotovu ako agresija primi šire razmere, dejstvovati jakim kopnenim, vazduhoplovnim i pomorskim snagama — kako bi u što kraćem vremenu ostvario ciljeve agresije. U slučaju da agresor uspe da se iskrci na pojedina ostrva i delove obale, pojedine jedinice teritorijalne odbrane ostaju, ili se ubacuju, na privremeno zaposednuto područje da bi nastavile odbranu. Međutim, kada se govori o snagama na privremeno zaposednutom obalskom području, onda su to sledeće snage:

- jedinice teritorijalne odbrane koje planski ostaju, pri čemu će one biti osnovne i, prema tome, najbrojnije;

- delovi operativnih snaga koje su po planu ostale ili se nisu mogle izvući (ljudstvo iz obalskih baterija, uporišta, iz pozadinskih jedinica, sa radarskih stanica, pa i jedinica na obali);

- naknadno ubačene operativne jedinice i jedinice teritorijalne odbrane, i

- delovi stanovništva koji pružaju organizovan otpor.

Agresor koji se može pojaviti na obalskom području prema svim procenama na moru biće nadmoćan, imaće velike mogućnosti da u

borbi protiv naših snaga koristi avijaciju i helikoptere, a imaće i značajne mogućnosti za popunu i znavljanje svojih snaga. On će nastojati da ostvari kontrolu nad svim brodovima koje zatekne, a svoj pomorski saobraćaj će obezbeđivati jer će mu služiti za pothranjivanje kopnenog fronta. Na obalskom području treba očekivati široku primenu elektronskih sredstava i novog naoružanja. Jednom rečju, u slučaju privremenog zaposedanja pojedinih ostrva i delova obale na njima bi se stvorila vrlo složena situacija za dejstvo naših snaga. Da bi jedinice, ipak, mogle opstati i dejstvovati u tako složenim uslovima, moraju biti ispunjeni sledeći opšti uslovi:

- da su jedinice naoružane odgovarajućim naoružanjem i da im formacija omogućava brzu koncentraciju i rastresitost bez obzira da li su u pitanju kopnene ili mornaričke jedinice;

- da stvaralački primenjuju principe partizanske taktike kako na obali tako (i još više) na ostrvima i na moru;

- da imaju dobro organizovanu obaveštajno-izviđačku službu;

- da je organizovano efikasno sadejstvo sa svim ostalim snagama na obalskom području, a naročito između pomorskih snaga;

- da je rukovođenje i komandovanje, u skladu sa situacijom, rešeno na odgovarajući način.

Pored toga, biće neophodno da pomorske snage raspolažu partizanskim bazama; da jedinice raspolažu odgovarajućim brodovima za vođenje partizanskog rata na moru; da je obezbeđen pomorski i tehnički kadar.

Naše obalsko područje, iako je vrlo razučeno, ne pruža na svim delovima iste, povoljne, uslove za opstanak i dejstva jedinica na privremeno zaposednutom obalskom području. Uslovi i mogućnosti za dejstva na obali uglavnom će biti svuda povoljni. Zato je moguće da se težište borbenih dejstava prenosi s jednog područja na drugo, sa ostrva na obalu, sa mora na ostrva i obalu i sl.

Opšti zadaci jedinica na privremeno zaposednutom obalskom području su:

- izviđačko-obaveštajnog karaktera, sa ciljem prikupljanja svih podataka o agresoru;

- raznovrsna dejstva na ostrvima i delovima obale po snagama agresora, što, u krajnjem vodi oslobađanju tih delova obalskog područja;

- borbena dejstva na moru koja obuhvataju dejstva pomorsko-diverzantskih jedinica po plovnim i drugim objektima u lukama i sidrištima i objektima na ostrvima i obali, dejstva po pomorskom saobraćaju, polaganje mina na plovnim rutama, itd;

- održavanje raznih vrsta veza;
- dotur i evakuacija;
- borbena dejstva u naseljenim mestima i dr.

Angažovanje operativnih snaga na privremeno zaposednutim ostrvima i delovima obale daće veliki podstrek jedinicama koje se već tamo nalaze i dejstvuju. Zadaci operativnih snaga mogu biti veoma različiti. To su dejstva po agresorovim snagama na moru koja se izvode sa ciljem uništavanja i slabljenja i, u krajnjoj liniji, osporavanja prevlasti na tom području; ubacivanje svojih jedinica i jedinica teritorijalne odbrane na privremeno zaposednuta ostrva i delove obale; sve vrste prevoženja za potrebe teritorijalne odbrane, a naročito za pothranjivanje snaga, izvođenje manevara i izvlačenje; izvođenje pomorsko-helikopterskih desanata; dejstva po pomorskom saobraćaju na pomorskim komunikacijama kao i u lukama i sidrištima; vatrena podrška jedinicama na privremeno zaposednutom obalskom području i dr.

Borbena dejstva na privremeno zaposednutom obalskom području imaće različite karakteristike. Na ostrvima će dejstvovati manje snage, zbog čega će dejstva biti ograničenih razmera. U povoljnim operativno-taktičkim uslovima, a naročito posle ubacivanja ili iskrcavanja pomorsko-vazdušnih desanata, dejstva mogu da prime i šire razmere. Međutim, borbena dejstva na kopnenom delu obalskog područja biće od samog početka rata širih razmera i u tom pogledu se neće bitnije razlikovati od drugih područja u našoj zemlji. Prema tome, na ostrvima i moru borbena dejstva će se sastojati iz mnogo akcija taktičkog karaktera i operativno-taktičkog karaktera na obali. Ona će stalno biti intenzivirana od operativnih snaga i teritorijalne odbrane sa slobodne teritorije. Ipak, osnovni oblici borbenih dejstava na moru i ostrvima biće bojevi i borbe, dok na obali to mogu biti i operacije. Zbog relativno male dubine obalskog područja, borbena dejstva na privremeno zaposednutim delovima obalskog područja i na frontu biće međuzavisna i, sa stanovišta odbrane, jedinstvena u svim varijantama moguće agresije na našu zemlju.

PERSPEKTIVA RAZVOJA

Razvoj teritorijalne odbrane na obalskom području pratili su, u suštini, problemi razvoja teritorijalne odbrane na ostalim područjima zemlje, čemu, naravno, treba dodati i sve one probleme koji proizilaze iz razvoja pomorske komponente. Još traje proces ukрупnja-

vanja jedinica, jer se to, za ovo vreme, pokazalo kao najadekvatnije rešenje za obalsko područje. Ukrupnjavanje prati i organizacijsko sređivanje i učvršćivanje jedinica. Uvođenjem pomorskih oficira u štabove teritorijalne odbrane, kao i u neke druge pomorske strukture, biće poboljšana pomorska komponenta, pa će se ona razviti i tamo gde trenutno nije dovoljno razvijena i uopšte biće uspostavljena još tešnja i plodonosnija saradnja sa operativnim komandama koje se nalaze na obalskom području.

U sklopu ostalih mera, vodi se računa o adekvatnom naoružanju jedinica koje se nalaze u rejonima kojima u ratu pretila realna opasnost od iskrcavanja sa mora i iz vazduha, pri čemu se, u suštini, radi o problemu ravnomernog razvoja rodovskih jedinica u sastavu teritorijalne odbrane. Rešavanjem tih problema teritorijalna odbrana će se još uspešnije uklopiti u sistem obalske odbrane. Što se tiče pomorske komponente, pored plovniha sastava naoružanih brodova, prilazi se formiranju i rezervnih posada za borbene brodove ratne mornarice, čime je učinjen nov korak u razvoju pomorskih snaga. Razvijanjem brojnih i raznovrsnih jedinica neminovno se uslojavaju planovi njihove obuke. Taj se problem ističe zbog imperativa — da sve jedinice koje brane obalsko područje imaju jedinstvenu i na visokom nivou organizovanu obuku. Obuka je u teritorijalnoj odbrani u centru pažnje i svakim danom se postižu sve bolji rezultati, pri čemu je uspostavljena tesna saradnja svih merodavnih faktora na obali.

Manje su problemi u tome što nema finansijskih sredstava, a više u tome kako i gde utrošiti ta sredstva da bi bili zadovoljeni određeni veoma strogi kriteriji. Radi lakšeg shvatanja tog problema, treba dodati podatke da oko 40 opština iz četiri naše socijalističke republike gravitiraju ka moru. Sve one imaju zakonom određene obaveze prema višim štabovima teritorijalne odbrane i društveno-političkim zajednicama, kao i obaveze koje proističu iz same činjenice da je obalsko područje jedinstven objekt odbrane i da se ne može izdeliti po opštinama i republikama. U usklađivanju tih, neretko u ponečem i protivrečnih zahteva, javljaju se ponekad i tendencije koje protivreče shvatanju o jedinstvenosti obalskog područja. Međutim, i pored navedenih i drugih problema, koji su, uostalom, normalni u razvoju jedne ovako snažne borbene grupacije, teritorijalna odbrana na obalskom području je izrasla u respektivnu snagu. Osavremenjivanjem obuke, usavršavanjem naoružanja, uvođenjem u jedinice savremenog naoružanja, što je stalna briga društveno-političkih zajednica i štabova teritorijalne odbrane, kao i da-

ljim organizacionim jačanjem, teritorijalna odbrana na obalskom području će u perspektivi biti još snažnija, a njena uloga značajnija. Ona je, zajedno sa snagama JNA, izrasla u značajan faktor odvrćanja od agresije na ovom delu naše zemlje.

ZAKLJUČAK

Mada je ovde o teritorijalnoj odbrani na obalskom području dat uopšten i nepotpun prikaz, neke zaključke je, ipak, moguće izvesti.

Protekli period značajan je po tome što je usvojena jedinstvena politika u razvoju teritorijalne odbrane. Mnoge tendencije koje su se pojavile na početku njenog stvaranja danas su prevaziđene, tako da se teritorijalna odbrana konstituisala u značajan faktor oružane sile na obalskom području.

Njena sposobnost da sa svojim snagama uspešno dejstvuje na obali, ostrvima i na moru, bilo na frontu, u vlastitoj pozadini ili na privremeno zaposednutim delovima obalskog područja, obezbedila je teritorijalnoj odbrani značajnu ulogu u svim vidovima odbrane obalskog područja i operacijama na jadranskom pomorskom vojištu. Budući da je već danas teritorijalna odbrana značajan faktor, neprihvatljivo je razmatranje bilo čije uloge u odbrani obalskog područja bez sagledavanja teritorijalne odbrane, isto kao što bi bilo pogrešno razmatrati mesto, ulogu i zadatke jedinica teritorijalne odbrane nezavisno od drugih snaga na obalskom području. Odbrana obalskog područja je istovetan zadatak i operativnih snaga i snaga teritorijalne odbrane i jedino u ravnomernom, planskom razvoju i jačanju jednih i drugih treba tražiti garancije da će obalsko područje biti odbranjeno bez obzira na vrstu agresije i jačinu agresora.

Činjenica da odbranom obalskog područja rukovodi komanda VPO ni u čemu ne umanjuje značaj teritorijalne odbrane. I u takvoj podeli nadležnosti teritorijalna odbrana ima velike odgovornosti i u odbrani ostrva i u odbrani našeg mora i obale.

Razume se da je za takav razvoj teritorijalne odbrane bila odlučujuća uloga republičkih i svih nižih štabova, kao i društveno-političkih zajednica na obalskom području. Međutim, potrebno je istaći i značajnu ulogu VPO i njenih vojnoteritorijalnih komandi kao i drugih mornaričkih struktura. Upravo u činjenici da je razvoj teritorijalne odbrane stalna briga svih faktora ONO, i to, naravno, ne samo onih koji se neposredno nalaze na obalskom području, treba videti osnovne pretpostavke za njeno dalje jačanje.